

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. днк Маргарита Карамихова на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор”

Разработен в: Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Исторически факултет, Катедра „Етнология”

Научна област: 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: 3.1. Социология, антропология и науки за културата

Автор: Васил Владимиров Балтаджиев

Тема: „Аспекти на всекидневие на мъжете в трудоспособна възраст в съвременното българско село“

1. Данни за докторантурата, дисертацията, автореферата и публикациите.

Васил Владимиров Балтаджиев е дипломиран бакалавър по Етнология в катедра „Етнология“, ИФ на СУ „Св. Климент Охридски“ през 2017 година. През 2017 г. защитава и магистратура по Етнология в същата катедра. От 2018 г. до 2021 г. е докторант в редовна форма на обучение в Катедрата, с научен ръководител †проф. д.н.к. Веселин Тепавичаров, а след кончината му е ръководен от доц. д-р Илия Илиев.

На 28.10.2021 г. се проведе заседание на катедра „Етнология“, в разширен състав, за обсъждане на депозирания от Васил Балтаджиев докторски труд. Той единодушно е насочен към откриване на процедура по защита. С протокол №2 на Факултетния съвет на Исторически факултет към СУ (16.11.2021 г.) е открита процедура по публична защита и е утвърден съставът на научното жури.

При придвижването и реализацията на цялата процедура до насочването на труда за публична защита не са допуснати нарушения и са спазени предвидените от Закона и Правилниците за приложението му изисквания. На базата на представените документи има всички основания да се заключи, че процедурата по обявяването и провеждането на конкурса е осъществена в пълно съответствие със Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение, както и с вътрешния Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични

длъжности в СУ. Даденият по-нататъшен ход на процедурата изцяло отговаря на изискванията на посочените нормативни актове.

Темата, която разработва докторант Балтаджиев е безспорно дисертабилна. Тя се вписва изцяло в стратегията за развитие на академичната наука и преподавателската дейност на катедра „Етнология“, ИФ, „Св. Климент Охридски“. Като последователен неин възпитаник и участник в различни научни проекти, докторант Балтаджиев е извършил впечатляваща по обем и качество теренна работа. От текста личи ясно отличната му подготовка на теренист, етнолог, който умее да използва широк набор от инструменти за събиране на релевантна емпирична етнографска информация, да я архивира и да я включва в научен оборот.

В текста е демонстрирано добро познаване на литературата в широкото интердисциплинарно поле, в което работи докторантът. Той коректно цитира и до голяма степен прилага теоретичните инструменти, с които е запознат. В резултат е предложен добре структуриран текст, съобразен до голяма степен с българската академична традиция в Етнологията. Дисертацията се състои от увод, пет глави, заключение, библиография, списък на интервюираните и фотографии - общо 192 страници.

В **Увода** ясно са формулирани основните цели и задачите за постигането им. Докторантът е очертал необходимите топови на изследването си и плътно се придържа към решаването на поставените задачи в текста. Генералната рамка е определена от теориите за мъжествеността и конкретно – за хегемонната мъжественост. В контекста на изследваните пространства неминуемо се налага проучване на различни аспекти на употребата на алкохол – тема, която присъства сериозно в целия текст, поради важността си за изследването.

Докторант Балтаджиев дава заявка, че познава добре достъпните публикации на наши и чужди учени и следва логиката на своето изследване чрез прилагане на различни методи, вкл. авторефлексия.

Първа глава е озаглавена „Методология на изследването. Подходи към терена“. В нея той представя ключовите характеристики на различните населени места, в които е работил, като подчертава локалните различия. Коректно са представени контролните случаи – Чипровци и Обзор, които, със своите специфики, доразвиват вариантите на изследвания обект.

Следва подробно представяне на методите, с които е работил при набирането на емпирична етнографска информация, заостряйки вниманието на читателите върху спецификата на работата в местната кръчма и на общуването със събеседници, които най-често са под влияние на алкохола. Впрочем, това е проблем, с който всеки от нас, работещите на терен преди пандемията от Ковид-19, се е сблъсквал, но до момента не съм срещала толкова задълбочено анализиране на практическите и етичните страни на този тип етнографска работа в българската литература. Докторантът демонстрира отлично познаване и на другите точки за социални контакти в рамките на годишния цикъл, във всяко изследвано селище, което е доказателство за плътното обхващане на терена.

Обосновано са описани различните му подходи (индуктивно-дедуктивен и биографичен), обърнато е внимание на техниките за водене на документация – едно изискване при работата ни, което се спазва все по-рядко.

Втората глава е озаглавена „Селото“. Тя логично започва с процесите на промяна в българското село от началото на периода на социализма до наши дни. Докторантът познава отлично изследванията на български и чужди автори върху динамиката на двата периода и критично представя ефектите на провежданите политики върху изследваните пространства и местни общности.

Следва повторно представяне на изследваните селища, но този път от гледна точка на тяхното местоположение и възможности за поминък. Икономическата рамка в изследваните случаи е предпоставка за възможните избори, направени от самотните мъже.

Трета глава е озаглавена „Неосъществената мобилност“. Тя започва с анализ на вътрешните и външните миграционни движения, които са ключов фактор за изследваните процеси и явления. И тук докторантът демонстрира отлично познаване на най-новите миграционни изследвания. Нещо повече – той критично оценява теоретичните постижения на Етнологията на миграциите и аргументирано избира най-подходящите обяснителни модели.

Следва представяне на терените през призмата на изтласкващите и задържащите фактори. Дискусионно стои тезата за силната връзка между майки и синове, представена в контекста на ролята на семейно-родствените връзки.

Коректно са представени конкретни случаи и е анализирана ролята на един или друг фактор – например: пенсията на родителя, като единствен сигурен доход – в светлината на новата икономика на миграциите.

Четвърта глава е озаглавена „Мъжественост в криза“. На практика текстът от първите три глави подготвя читателя за тази същностна част от анализа и синтеза. Коректно е представено развитието на изследването на полово определените социални роли, феминисткият дискурс, психоанализата и пр. Акцентът постепенно се премества към типологията на мъжествеността, представена много премерено. Следва преглед на достиженията на академичната наука, постигнати чрез изследване на социално определените полови роли у нас.

Докторант Балтаджиев разкрива в пълнота възможностите си на изследовател в следващите абзаци, в които коментира кризата на мъжествеността по време на Прехода, спомените за наборната служба в казармата и оценката ѝ, след промените, като отнета възможност за възмъжаване, най-новите форми на проява на мъжественост. Той отделя внимание на проблема за културното определение на мъжествеността на село. Много ценни са констатациите му за локалните характеристики на мъжествеността и по-конкретно – на хегемонната мъжественост. Както и в другите глави, Балтаджиев води разказа селище по селище, като отчита влиянието на различни външни фактори, напр. известно в миналото телевизионно шоу, което изгражда конкретен локален образ, придобило национална знаковост.

Пета глава е озаглавена „Алкохол и маргиналност“. По вече установения модел и тя започва с представяне на изследователските достижения. Коментарите на локалните предпочитания към определени напитки са подкрепени с официална статистика. Коментирани са социално определените полови роли и приемливите/неприемливите употреби на алкохол. Коментирано е влиянието на алкохола върху склонността към агресия. Разбира се, кръчмата като точка на социални контакти е представена многоаспектно във всяко изследвано селище. Алкохолизмът като самоунищожително поведение и относителността на термина „маргиналност“ в днешните малки населени места са представени чрез конкретни истории в различните пространства.

В **Заключението** са представени достигането до изпълнение на основната цел и пътя за решаване на изследователските задачи. Докторант Балтаджиев е формулирал интересни изводи, навлизащи и в полето на психологията, които биха могли да послужат като отправна точка за следващи интердисциплинарни изследвания.

Много ценни са приложените 22 фотографии, които илюстрират текста, но и сами по себе си са ценен източник на различен вид информация – свидетелство за времето ни.

Работата категорично е оригинална, няма никакво съмнение за плагиат. Докторантът представя четири публикации в академични издания и три сертификата за статии под печат, свързани с темата на дисертационния труд, което надхвърля изискванията на Закона и съответните Правилници. Той определено покрива минималните изисквания на НАЦИД.

Авторефератът коректно представя методите, методологията и конкретно научното съдържание на доктората. Констатирам разминаване между броя на статиите, посочени в Автореферата и тези, които ми бяха предоставени във връзка с процедурата.

Приемам научните приноси, посочени в Автореферата.

2. Научни приноси

Текстът е изграден на базата на внушителен емпиричен етнографски материал, включително – снимков. Той ще бъде основа - както за следващи изследвания на Васил Балтаджиев, така и ще остане като ценен извор за българското село в първите 20 години на 21 век.

Докторантът разработва ново поле в българската етнология – проблемите, свързани с мъжката идентичност и културната реакция на тесен сегмент от мъжете в България на промените в българското общество. Възможностите да продължи по-подробно определените изследвания, на базата на терения опит и усвоените теоретични знания биха му позволили да създаде школа.

Новото разбиране за маргинализираните, в генералното платно на съвременното мъже, като необходими и важни персонажи за локалните (застарели) общности е един от най-ценните приноси за мен. Тази находка променя изцяло оптиката към вътрешната социална динамика на съвременните, умиращи или, получаващи статута на суб-урбани зони, села.

Впрочем, личният ми опит в сходно пространство, вече една петилетка, потвърждава категорично анализа на докторант Балтаджиев.

3. Препоръки:

Работата би спечелила ако Първа глава се слее с Увода. Това би било в съответствие с най-добрите академични практики в България.

Редно е докторантът да обмисли отново тезата си за връзката майки-синове, която изглежда силно повлияна от Зигмунд Фройд. Не са представени аргументи от областта на психоанализата и така, този теоретичен инструмент не работи. Възможно е икономическите фактори (несигурни, спорадични доходи, липса на недвижима собственост и др.) да са представени в социално приемливата форма на синовната привързаност, каквито са и очакванията на локалните общности.

Необходима е яснота с колко и кои статии участва в процедурата докторант Балтаджиев.

4. Заключение.

Изхождайки от обективните изисквания, предявявани към дисертационни трудове за получаване на образователната и научна степен “доктор”, както и вземайки предвид достиженията на българската Етнология (Антропология), изразявам положително мнение и препоръчвам на членовете на научното жури да присъдят на Васил Владимиров Балтаджиев, образователната и научната степен „доктор” по Етнология в научна област 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление: 3.1. Социология, антропология и науки за културата, за труда „Аспекти на всекидневие на мъжете в трудоспособна възраст в съвременното българско село“

1.12.2021 г.

проф. днк Маргарита Карамихова

Костинброд